

ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

**ПІДГОТОВКА, ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ
ТА АНАЛІЗ УРОКУ З ПРЕДМЕТА
«ЗАХИСТ ВІТЧИЗНИ»**

(Методичні рекомендації)

Черкаси
2012

Підготовка, організація проведення та аналіз уроку з предмета «Захист Вітчизни». / Укладач Кравцов А.К. – Черкаси: ЧОПОПП, 2012- 28 с.

Укладач:

А.К.Кравцов, методист Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради.

Погоджено з Черкаським обласним військкоматом.

Рецензенти:

Т.К. Андрущенко, завідувач кафедри освітнього менеджменту та педагогічних інновацій Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників, кандидат педагогічних наук;

О.Ф. Монін, учитель предмета «Захист Вітчизни» Черкаської ЗОШ І-ІІІ ступенів № 5 Черкаської міської ради, підполковник.

Методичні рекомендації укладені згідно з новою Програмою «Захист Вітчизни» для загальноосвітніх навчальних закладів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 28.10.2010 року № 1021. Рекомендації містять вимоги щодо підготовки, організації проведення та аналізу уроку з предмета «Захист Вітчизни» у процесі допризовної підготовки.

Затверджено на засіданні Вченої ради інституту.
Протокол № 1 від 28 лютого 2012 року

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Підготовка учителя (викладача) до уроку.....	6
Орієнтовний приклад підготовки учителя (викладача) до уроку	9
Дидактична структура уроку предмета	11
Вимоги до сучасного уроку з предмета «Захист Вітчизни».....	12
Вимоги безпеки під час проведення занять з предмета	13
Аналіз уроку.....	17
Рівні навчальних досягнень та критерії оцінювання учнів.....	19
Деякі критерії для аналізу уроку з предмета «Захист Вітчизни».....	20
Інструктивна записка для допомоги керівнику навчального закладу при контролі занять на робочому місці	21
Додатки 1.....	23
Додаток 2.....	24
Додаток 3.....	25
Додаток 4.....	26
Використана література.....	27

Передмова

Сьогодні Збройні Сили України є гарантом територіальної цілісності, суверенітету та важелем визначення рівня обороноздатності держави.

Особливістю зазначених завдань слід вважати підвищення рівня військово-патріотичного виховання населення України та забезпечення дійової допризовної підготовки майбутніх захисників Вітчизни.

Зазначимо, що зміст допризовної підготовки учнівської молоді у структурі предмета «Захист Вітчизни», який сьогодні вивчається у загальноосвітніх навчальних закладах I-III ступенів, діючою Програмою розкрито відповідно до його структурних особливостей і реалізується за принципами формування навчального матеріалу.

Основними завданнями допризовної підготовки є набуття старшокласниками знань про функції Збройних Сил України, їхні характерні особливості, засвоєння основ цивільного захисту, військової справи, основ медичних знань і допомоги, основ міжнародного права про захист жертв війни, психологічної підготовки до захисту Вітчизни, а також формування та удосконалення життєво необхідних знань, умінь, навичок, компетентність на підґрунті військово-патріотичної вихованості.

Якість підготовки учнів з військової справи та основ медичних знань багато в чому залежить від правильної організації навчального процесу, вірного вибору поєднання форм і методів навчання.

Результати перевірок якості освіти за змістом предмета «Захист Вітчизни» визначили підвищену актуальність проблем щодо суттєвої модернізації викладання та здійснення інноваційних заходів з морально-патріотичного виховання допризовної молоді.

Це зумовлено насамперед:

а/ існуючою негативною тенденцією щодо зменшення уваги до підготовки майбутніх захисників Вітчизни у зв'язку з скороченням Збройних Сил України та програми переходу війська до комплектування кадрами на контрактній основі;

б/ незадовільним кадровим забезпеченням процесу викладання предмета та організації виховання;

в/ суттєвим послабленням військово-патріотичного виховання учнів;

г/ незабезпеченістю впровадження інтерактивних методів навчання;

д/ відсутністю системи проведення інструктивно-методичних зборів та занять для учителів (викладачів) даної категорії на місцевому рівні;

і/ незадовільним контролем якості проходження Програми предмета «Захист Вітчизни», насамперед керівниками загальноосвітніх навчальних закладів та представниками місцевих військкоматів;

є/ низьким рівнем матеріально-технічного забезпечення навчального процесу, використання існуючої навчальної бази тощо.

Враховуючи зазначене вище та з метою розв'язування існуючих проблем, ці методичні рекомендації дають можливість розкрити шляхи часткового

вирішення цих питань.

На сьогоднішній час у результаті наукових досліджень учених та методичних служб усіх рівнів розроблено велику кількість спеціальних методик, критеріїв оцінювання уроку. Більшість із них характеризуються лаконічністю, чіткістю застосуванням методів, рекомендацій та їх виконанням.

Структура кожного уроку відповідно до його логіки повинна бути чіткою, із суворим переходом від однієї частини уроку до іншої відповідно до спектра цілей і задач уроку та закономірностей процесу навчання. Але цими частинами є не традиційне опитування, вивчення нового матеріалу, закріплення засвоєного, а кроки, що обумовлюють рух до мети уроку, тобто засвоєння його змісту.

На уроці повинен здійснюватися розвиток компетентності учнів з допомогою відтворення академічних знань учнями, вправлення у вміннях і навичках шляхом виконання завдань на застосування у нестандартних ситуаціях.

Головним тут має бути його результативність, яка визначається ступенем наближення досягнутого результату до запланованого. Тому під час аналізу основну увагу слід акцентувати на тому, наскільки учитель (викладач) домогся сформованості тієї якості знань, умінь і навичок, яка притаманна змісту та типу уроку.

При визначенні організаційних форм навчання за головне ставиться принцип оптимального поєднання різноманітних форм і методів з пріоритетом активних форм навчання й самостійної роботи учнів.

Подані в методичній розробці матеріали можуть бути використані учителем (викладачем) з урахуванням конкретних умов навчання, особливостей колективу учнів, а також власного досвіду, набутого під час служби в армії і в процесі педагогічної діяльності.

Керівникам та педагогам навчальних закладів слід завжди пам'ятати, що професійно-функціональна діяльність щодо захисту Вітчизни була і буде існувати завжди, доки існуватиме наша держава.

Підготовка учителя (викладача) до уроку

Головна мета навчання предмета «Захист Вітчизни» - є розвиток особистості учнів, формування їх готовності до захисту Батьківщини та дій в умовах надзвичайних ситуацій.

Навчальний процес з допризовної підготовки юнаків та дівчат будується в навчальних закладах системи загальної середньої освіти на основі сучасних досягнень педагогічної й військово-педагогічної науки та її складової дидактики.

Організаційною формою навчання предмета є урок. Однак особливістю уроків з основ військової справи є їх військова тематика, що проводиться учителем (викладачем) згідно з Програмою та розкладом занять. Урок «Захист Вітчизни» спрямовується на засвоєння програмного матеріалу кожним учнем з урахуванням його підготовки і розвитку, формування в учнів таких компетентностей:

- *соціальних* – здатність до оволодіння основами знань щодо захисту Вітчизни, цивільного захисту, збереження життя і здоров'я у надзвичайних ситуаціях та військових конфліктах з урахуванням власних особливостей, надання першої допомоги, здійснення психологічної підготовки до захисту Вітчизни;
- *комунікативних* – формування необхідних способів взаємодії з оточуючими, навичок роботи в колективі, володіння різними соціальними ролями в колективі;
- *особистісного самовдосконалення* – засвоєння способів фізичного, духовного й інтелектуального саморозвитку, емоційної саморегуляції і самопідтримки;
- *загальнокультурних* – обізнаність у визначенні основних напрямів удосконалення захисту Вітчизни, оволодіння пізнаннями і досвідом у виборі майбутньої професійної діяльності;
- *навчально - пізнавальних* -- самостійна пізнавальна діяльність із вироблення єдиних поглядів на проблему виховання патріота і громадянина, формування високопатріотичної свідомості, національної гідності, готовності до захисту Вітчизни;
- *інформаційних* – набуття знань, пошук, аналіз і вибір необхідної інформації про структуру та функції Збройних Сил України, їх характерні особливості;
- *цінністо - змістових* – ціннісні уявлення учнів про формування та удосконалення життєво необхідних знань, умінь і навичок учнів щодо

захисту Вітчизни і військово-патріотичного виховання, здатність їх бачити і розуміти оточуючий світ, орієнтуватися в ньому, усвідомлювати свою роль і призначення, уміння вибирати цільові і смислові установки для своїх дій і вчинків, приймати рішення.

Тема, зміст певного заняття, його цілі, які викладені в Програмі предмета «Захист Вітчизни», стосуються учителя (викладача). Він повинен визначати тему уроку і його навчальні завдання з урахуванням фізіологічних особливостей та стану здоров'я учнів.

Навчальні питання теми даного уроку відповідно до Програми учитель (викладач) формулює так, щоб вони якомога більше розкривали зміст теми уроку, полегшували її логічне і повне сприйняття юнаками, служили тезами для самостійної роботи учнів, значно спрощуючи її і скорочуючи час, необхідний, для її виконання.

Викладання змісту навчального матеріалу передбачає поступове ускладнення та поглиблення теоретичних і практичних занять, засвоєння знань і набуття практичних умінь і навичок в ході занять на базі навчального закладу, закріплення рівня занять, умінь і навичок у час проведення навчально-польових зборів і занять у лікувально-оздоровчому закладі.

Послідовність підготовки учителя (викладача) до уроку.

1. З'ясування вимог Програми предмета до цілей, змісту і об'єму уроку.
2. Формування теми і навчальних питань уроку, їх послідовності, визначення завдання на самостійну роботу учнів.
3. Вивчення необхідного матеріального забезпечення уроку.
4. Визначення форм і методів проведення уроку.
5. Формування питань для повторення і закріплення навчального матеріалу.
6. Підготовка питань для тренування та самостійної роботи.

Подаємо приклади трансформації змісту Програми предмета «Захист Вітчизни» у зміст теми уроку і навчальних завдань для учнів:

Основи цивільного захисту

Програма предмета «Захист Вітчизни»	Конспект вчителя
<p>Тема: надзвичайні ситуації. Заняття: Поняття про надзвичайну ситуацію. Класифікація та основні причини виникнення надзвичайних ситуацій. Вплив надзвичайних ситуацій на безпеку життєдіяльності людини. Надзвичайна ситуація загальнодержавного, регіонального, місцевого і об'єктового рівня</p>	<p>Тема: Навчальні питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття про надзвичайну ситуацію. 2. Класифікація та основні причини виникнення надзвичайних ситуацій. 3. Вплив надзвичайних ситуацій на довкілля і безпеку життєдіяльності людини. 4. Надзвичайна ситуація загальнодержавного, регіонального,

<p>Мета: ознайомити з видами надзвичайних ситуацій загальнодержавного, місцевого рівня; вивчити класифікацію та причини виникнення надзвичайних ситуацій, вплив надзвичайних ситуацій на довкілля; виховувати сміливість, дисциплінованість, холоднокривність, зосередженість при виникненні надзвичайних ситуацій.</p>	<p>місцевого і об'єктового рівня та соціально - політичного характеру. 5. Надзвичайні ситуації воєнного характеру від дії зброї масового ураження та звичайної зброї Завдання на самопідготовку (для учнів): Вивчити класифікацію надзвичайних ситуацій. Прочитати відповідний параграф підручника «Захист Вітчизни», 10 клас. Записати причини виникнення надзвичайних ситуацій.</p>
--	--

Вогнева підготовка

Програма предмета «Захист Вітчизни»	Конспект викладача
<p>Тема: основи стрільби зі стрілецької зброї. Заняття: Внутрішня балістика стрільби. Зовнішня балістика стрільби. Визначення дальності цілі, врахування впливу зовнішніх умов на стрільбу. Прицілювання зброї та влучність. Поняття про дальність стрільби. Імовірність попадання й ураження цілі. Купчастість і влучність стрільби, способи їх підвищення Мета: ознайомити з питаннями теми.</p>	<p>Тема: основи стрільби зі стрілецької зброї. Навчальні питання: 1. Що таке зовнішня балістика? 2. Сутність явища пострілу. 3. На які періоди поділяється траєкторія пострілу? 4. Що таке початкова швидкість кулі? 5. Назвіть елементи траєкторії. 6. Прямий простріл та яке його практичне призначення? 7. Що називається віддачею зброї, в чому полягає віддача зброї? 8. Утворення кута вильоту кулі у момент віддачі зброї. 9. Поясніть, що таке прикритий простір, мертвий простір? Завдання на самопідготовку (для учнів): Розібратися, в чому полягає явище пострілу віддача зброї та її вплив на результати стрільби.</p>

Тактична підготовка

Програма предмета «Захист Вітчизни»	Конспект викладача
<p>Тема:основи загальновійськового бою.</p> <p>Заняття: Загальновійськовий бій. Удар, вогонь і маневр – складові частини бою. Бойове забезпечення.</p> <p>Мета: ознайомити учнів з основними ознаками загальновійськового бою, особливостями ведення сучасних війн, пояснити необхідність якісної підготовки солдата до бойових дій, виховувати дисциплінованість, координацію та впевненість у своїх діях, прийняття чіткого правильного рішення в будь-яких ситуаціях</p>	<p>Тема: основи загальновійськового бою. Навчальні питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття про бій, принципи сучасного загальновійськового бою. 2. Способи ведення загальновійськового бою, засоби боротьби. 3. Тактичні знаки та позначення ведення бойових дій. 4. Види та завдання вогню в бою. 5. Види та завдання маневру в бою. 6. Види маневру підрозділами та вогнем <p>Завдання на самопідготовку (для учнів): Вивчити класифікацію вогню звичайної зброї. Прочитати відповідний параграф підручника «Захист Вітчизни», 10 клас. Записати в конспект види маневру підрозділами і вогнем</p>

ОРІЄНТОВНИЙ ПРИКЛАД ПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ (ВИКЛАДАЧА) ДО УРОКУ

Питання проведення вступної частини уроку, побудови стройового тренування тут не розглядаються.

Послідовність роботи учителя (викладача) предмета «Захист Вітчизни» з підготовки до проведення уроку розглядається на прикладі підготовки до уроку з вогневої підготовки з теми "Основи стрільби зі стрілецької зброї", заняття «Внутрішня та зовнішня балістика стрільби».

Нижче наводяться основні моменти в підготовці учителя (викладача) до уроку:

Формулювання теми і навчальних питань уроку

Створюється в тій послідовності, у якій учитель (викладач) висловлюватиметься на уроці, наприклад:

Тема: Постріл і його періоди.

Навчальні питання:

- Що таке внутрішня балістика?

- Що таке зовнішня балістика?
- Сутність явища пострілу.
- На які періоди поділяється траєкторія пострілу?
- Початкова швидкість кулі.
- Елементи траєкторії.
- Що таке прямий простріл та яке його практичне призначення ?
- Що називається віддачею зброї, в чому полягає віддача зброї?
- Утворення кута вильоту кулі у момент віддачі зброї.
- Поясніть, що таке прикритий простір, мертвий простір?

Потім учитель (викладач) з цих питань виділяє *найважливіші питання*, на які слід звернути особливу увагу при самостійній роботі учнів.

Визначення завдання на самопідготовку:

а/ законспектувати указані питання:

- Що таке внутрішня балістика?
- Що таке зовнішня балістика?
- Сутність явища пострілу.
- На які періоди поділяється траєкторія пострілу?
- Що таке початкова швидкість кулі?
- Назвіть елементи траєкторії.
- Що таке прямий простріл та яке його практичне призначення ?
- Що називається віддачею зброї, в чому вона полягає?
- Утворення кута вильоту кулі у момент віддачі зброї.
- Поясніть, що таке прикритий простір, мертвий простір?

б/ уміти пояснити, в чому полягає явище віддачі зброї, до чого воно призводить;

в/ до наступної тренувальної стрільби з пневматичної гвинтівки знати, що повинен робити стрілець, щоб поліпшити влучність стрільби.

Для самопідготовки можна використовувати підручник для загальноосвітніх закладів «Захист Вітчизни» для 10 класів за ред. І.М. Герасимів, К.О. Пашко, М.М.Фука, Ю.П. Щирба. – Тернопіль: «Астон», 2011, параграф 7;8;9 та іншу навчально-методичну літературу.

Визначення матеріального забезпечення уроку

Учитель (викладач) визначає, які технічні засоби, плакати, відеофільми, навчальні посібники допоможуть найбільш дохідливо донести до учнів зміст уроку, які допоможуть навантажити увагу учнів зоровими образами, а значить, полегшити сприйняття і запам'ятовування матеріалу.

Формулювання питань для повторення

Формування питань повинно бути організовано у вигляді живої бесіди і пов'язане з вивченням майбутнього матеріалу.

Орієнтовні питання для повторення:

- міжнародне гуманітарне право та його норми про захист жертв війни;
- особливості ведення воєнних дій з урахуванням норм міжнародного гуманітарного права.

Для підготовки до відповіді на ці питання до дошки викликаються два учні, а в цей час із класом обговорюються такі питання:

- Що означає прицільна дальність стрільби ?
- Що означає найбільш дієвий вогонь, від чого залежить його відстань ?

Обговорення в класі останнього питання дасть змогу забезпечити перехід до вивчення нового матеріалу.

ДИДАКТИЧНА СТРУКТУРА УРОКУ ПРЕДМЕТА

Організаційною формою навчання предмета є урок, однак особливістю уроків з основ військової справи є їх військова тематика, яка передбачає такі етапи проведення:

Вступна частина - шикування взводу (відділення), доповідь командира взводу (відділення), огляд зовнішнього вигляду учнів, стройове (тематичне) тренування протягом **3-5 хвилин**.

Актуалізація опорних знань учнів - перевірка засвоєння раніше вивченого матеріалу, підготування учнів до засвоєння нових знань **8-10 хвилин**.

Основна частина - мотивація навчальної діяльності учнів: оголошення теми заняття, вказівка його місця в ряді інших питань, що вивчаються, їх зв'язок з раніше вивченим матеріалом, постановка учням конкретних навчальних завдань: вивчити, навчитися, набути навичок, показ (розкриття) теоретичної і практичної значущості матеріалу, що вивчається.

Організація активної пізнавальної діяльності учнів з вивчення нового матеріалу, залучення і сприйняття всіх можливих засобів, робота з осмислення і запам'ятовування, самостійна робота, вправи і практичні дії, застосування умінь і знань з практики, їх закріплення, час – **30 -35 хвилин**.

Завершальна частина:

- підбиття підсумків проведеного уроку, оцінка навчальної діяльності;
- завдання на самостійну підготовку;
- оголошення теми чергового заняття, постановка завдання на самопідготовку до нього - **2-3 хвилини**.

Перевірка засвоєння раніше вивченого матеріалу (опитування) може поєднуватися з викладанням нового матеріалу, що сприяє ефективнішій розумовій діяльності учнів над новим матеріалом, посилюється навчальна функція уроку.

Об'єм навчального матеріалу на кожен урок, завдання навчання по розділах, указаних у Програмі предмета, є обов'язковими для учителя (викладача).

У допризовній підготовці юнаків, дівчат як і з інших предметів навчання, прийнята така типізація уроків:

а/ За ознакою основної дидактичної мети уроку:

- урок повідомлення нових знань;
- урок формування умінь та навичок;
- урок застосування придбаних знань і умінь;
- урок узагальнення і систематизації знань і умінь;
- комбінований (змішаний) урок.
- урок застосування придбаних знань і умінь;
- урок узагальнення і систематизації знань і умінь;
- урок контролю та корекції навчальних досягнень;
- підсумковий урок;
- інтегрований урок;
- комбінований (змішаний) урок.

б/ Застосовуються при проведенні уроків на заняттях з предмета «Захист Вітчизни»: шкільні лекції, урок-семінари, співбесіди, консультації, військово-спортивні ігри, екскурсія, кіноурок, практична робота, самостійна робота тощо.

Значна частина уроку «Захист Вітчизни» (тактична, вогнева підготовка) для посилення ефективності навчального процесу припускає завчасну підготовку робочих місць. Організація уроку з використанням робочих місць, у свою чергу, припускає хорошу попередню підготовку помічників учителя (викладача) з числа учнів. Для кожного робочого місця для учнів повинні бути розроблені інструкції вимог безпеки під час проведення занять.

У заключній частині уроку учитель (викладач) повинен підбити підсумки заняття, оголосити оцінки, відзначити характерні помилки й недоліки, дати завдання для самостійної роботи, зорієнтувати учнів на наступне заняття.

Вимоги до сучасного уроку з предмета «Захист Вітчизни» засвоєння знань, умінь, навичок безпосередньо на уроці

Створення на уроці співробітництва учнів і учителя	Активна форма проведення уроку	Варіативність проведення уроку	Інтенсивність проведення уроку
Сумісна праця учнів і вчителя: <ul style="list-style-type: none">• особистий приклад;• діловий настрій уроку;• доброзичливість, тактовність, без зниження статутної вимогливості;• елементи демократизму	Працюють всі учні: <ul style="list-style-type: none">• фронтальне опитування;• рецензування відповідей;• жива розгорнена бесіда;• проведення інтерактивних методів навчання;• повідомлення учнів;• питання до учителя	Вчитель не читає план, а вчить та виховує: <ul style="list-style-type: none">• постійний зворотний зв'язок• створення проблемних ситуацій• закріплення матеріалу	Жодної хвилини без діла: <ul style="list-style-type: none">• одиночно - групова форма навчання• підготовка і використання помічників• навчально - матеріальна база

Вимоги безпеки під час проведення занять

Безпека під час проведення занять з предмета забезпечується їх чіткою організацією, суворим дотриманням заходів безпеки, які визначаються військовими статутами, курсом стрільб відповідними правилами та настановами.

Відповідно до затверджених правил безпеки під час навчально-виховного процесу до занять з предмета допускаються учні, які пройшли медичний огляд і не мають протипоказань щодо стану здоров'я.

Керівники навчальних закладів зобов'язані вживати необхідних заходів щодо попередження загибелі та травмування учнів, встановлювати необхідні вимоги безпеки під час роботи з озброєнням та військовим майном, під час здійснення маршу в район занять, проведенні практичних занять, стрільб своєчасно доводити ці вимоги до учнів та добиватися їх суворого виконання.

Перед початком занять керівник навчального закладу зобов'язаний особисто впевнитись, чи створені безпечні умови, учні засвоїли вимоги безпеки та мають достатні практичні навички щодо їх виконання.

Відповідальність за дотриманням учнями вимог безпеки на заняттях несуть учителі (викладачі) предмета, які зобов'язані:

а/ вивчити з учнями вимоги безпеки під час проведення занять, прийняти заходи зі знання цих вимог та забезпечити постійний контроль за їх дотриманням;

б/ перевірити справність озброєння, військового майна та іншої техніки, яке виводиться (вивозиться) на заняття, особлива увага при цьому звертається на знання учнями правил поводження з ними;

в/ перевірити справність та припасування одягу, спорядження й засобів індивідуального захисту учнів з урахуванням погодних умов;

г/ під час проведення занять на військовій техніці, з озброєнням, у лісистій місцевості, під час розташування табором та в інших пожежонебезпечних місцях вимагати від учнів дотримання вимог пожежної безпеки;

д/ визначити маршрут руху у пішому порядку (маршрут руху транспорту) та порядок пересування (перевезення) учнів до місць проведення занять;

є/ на заняттях використовувати тільки технічне справне навчальне обладнання, військове майно.

Вимоги безпеки під час проведення занять у кабінеті

Безпека учнів під час занять у кабінеті предмета забезпечується постійним і неухильним дотриманням планів проведення занять, а також визначених учителем (викладачем) заходів безпеки, експлуатацією обладнання кабінету відповідно до нормативних вимог.

До роботи з проекційною та відеоапаратурою, іншими засобами технічного навчання допускаються лише учителі (викладачі), які мають відповідні навички роботи з нею.

Перед початком занять з вивчення матеріальної частини зброї учитель

(викладач), перевіряючи її стан, має переконатися у відсутності гострих задирок, заклинь та інших несправностей, що можуть спричинити травматизм учнів. Обов'язково перевіряє зброю на розрядженість.

Забороняється проводити заняття з електрообладнанням без вентиляції, встановлення захисних загороджень і протипожежного обладнання та якщо учні не склали залік з правил електробезпеки.

У випадку проведення в кабінеті вправ початкових стрільб з пневматичної гвинтівки дотримуватись вимог безпеки для стрільби у стрілецькому тирі.

У кабінеті предмета необхідно мати медичну аптечку з описом медикаментів. На упаковках медикаментів проставляється порядковий номер відповідно до опису. На дверцятах медичної аптечки або поруч із нею вивішується коротка інструкція з надання першої допомоги при травмах, а також адреса й номер телефону найближчої лікувальної установи.

У кабінеті предмета слід мати протипожежні засоби та в разі потреби користуватися ними згідно з Правилами пожежної безпеки для закладів, установ і організацій системи освіти України.

Вимоги безпеки під час проведення занять на місцевості

Місцевість для занять обмежується. Обмежена ділянка місцевості доводиться до тих, хто навчається, за необхідності та за умовами виконання вправ, її межі позначаються попереджувальними знаками (позначками). Під час проведення узимку майданчик слід очищати від снігу та криги, а в разі потреби - посипати піском.

У разі метання гранат з місця слід розміщувати учнів з інтервалом в два-три кроки, а в разі метання в русі (поток) під час подолання єдиної смуги перешкод установлювати дистанції та дотримуватись їх, це унеможливило попадання гранати в учня, який біжить попереду, або встановлювати ціль збоку від напрямку руху. Метання навчальних гранат дозволяється, коли в радіусі не менше 100 м від рубежу метання відсутні люди та об'єкти, що наражаються на небезпеку.

Категорично забороняється:

- брати в руки вибухонебезпечні предмети;
- використовувати бойові патрони на тактичних заняттях;
- проводити імітаційну стрільбу різного виду патронами з навчальної і саморобної зброї.

Виявлені в учнів вибухонебезпечні предмети підлягають вилученню.

Вимоги безпеки під час проведення стрільб у стрілецькому тирі

До навчальних стрільб у стрілецькому допускаються учні, які пройшли інструктаж з вимог безпеки під час стрільб та склали заліки, результати яких зафіксовано у журналі, знають матеріальну частину зброї та можуть нею користуватися.

Під час навчальних стрільб у стрілецькому тирі потрібно дотриматись наступних правил поведінки:

- без дозволу керівника учні не повинні заходити до приміщення тиру;
- брати до рук зброю;
- виносити боєприпаси та зброю з приміщення тиру;
- заряджати та розряджати зброю;
- проводити підготовку до стрільби (прицілюватися);
- проводити стрільбу.

Забороняється:

- перебування учнів у приміщенні стрілецького тиру без учителя (викладача) предмета або керівника стрілецького гуртка.
- спрямовувати зброю в сторону від мішеней, наводити її на людей;
- брати зброю чи підходити до неї без команди.

Перед початком навчальних стрільб керівник повинен перевірити:

- знання учнями вимог безпеки при стрільбі;
- справність зброї, наявність боєприпасів та мішеней;
- стан приміщення стрілецького тиру, стан освітлення та обладнання.

Керівник стрільб повинен забезпечити належну поведінку і безпеку учнів на вихідному рубежі та безпечне проведення стрільб на вогневому рубежі.

У приміщенні стрілецького тиру можуть знаходитися тільки учні, зазначені у списку допущених до стрільб.

На вихідному рубежі керівник роздає учням визначену кількість набоїв. Учні доповідають керівникові стрільб про їх отримання та чекають подальших команд. Учні підходять до зброї тільки після команди керівника стрільб: *«На вогневий рубіж кроком руш»*. Після команди керівника стрільб *«Заряджай»* учні самостійно заряджають зброю та доповідають керівникові про свою готовність. Учні проводять стрільбу тільки після команди керівника стрільб *«По мішеням – вогонь»*. Після закінчення стрільб учні самостійно розряджають зброю і доповідають про їх закінчення. Керівник стрільб повинен оглянути зброю кожного учня, який закінчив стрільбу. Тільки після того, як усі учні повідомлять про закінчення стрільб, подається команда *«До мішеней кроком – руш»*, керівник разом з учнями підходить до мішеней, де проводиться аналіз результатів стрільби кожного учня.

Після закінчення стрільб зброя переноситься у спеціальне відведене місце, де проводиться її огляд, чищення та змащування. Почищена зброя під наглядом учителя (викладача) переноситься до кімнати її зберігання.

У журналах *«Обліку відвідування кімнати для зберігання зброї»* та *«Обліку видачі боєприпасів»* робляться відповідні записи.

У разі виникнення надзвичайної ситуації керівник стрільб негайно припиняє стрільби та виводить учнів з приміщення стрілецького тиру. Потерпілим надається перша долікарська медична допомога, викликається швидка медична допомога та інформується адміністрація навчального закладу про виникнення надзвичайної ситуації.

Вимоги безпеки під час проведення стрільб на військовому стрільбищі

Безпека під час стрільби досягається чіткою організацією стрільб, точним дотриманням правил та вимог безпеки, високою дисциплінованістю всіх, хто залучається до стрільби.

На кожній директрисі (військовому стрільбищі) з урахуванням особливостей та місцевих умов розробляється і вивіщується на командному пункті та на дільничних пунктах управління інструкція з вимог безпеки, яку повинні твердо знати особовий склад навчальних груп, що виводяться на стрільбу. Учні, які не засвоїли правила та вимоги безпеки, до стрільби та її обслуговування не допускаються. Кожний учень повинен беззаперечно та точно виконувати всі правила та вимоги безпеки під час стрільби.

Учителі (викладачі) предмета відповідають за точне виконання встановлених правил та вимог безпеки підпорядкованими учнями.

Для забезпечення безпеки перед кожною стрільбою виставляється оточення. Пересування на полігоні дозволяється лише по дорогах та в районах, які позначені начальником полігону. Забороняється заходити (заїжджати) на ділянки з відповідними попереджувальними написами.

З метою контролю за безпекою стрільби та діями учнів, що стріляють, а також своєчасного попередження про появу людей, тварин і транспортних засобів на мішеневих полях або у небезпечних зонах місцевості, виявлення вибухів і місць падіння снарядів, що не розірвалися, організовується спостереження. Спостерігачі забезпечуються оптичними приладами (біноклями, стереотрубами) та планшетами. Кількість спостерігачів визначається керівником стрільби на ділянці для надійного забезпечення спостереження.

Дозвіл на відкриття вогню на директрисі (військовому стрільбищі, вогневому містечку) дає старший керівник стрільби. Ведення вогню дозволяється тільки після підняття на всіх ділянках та командному пункті червоних прапорців ВСП.

Стрільба негайно припиняється за командою керівника або самостійно кожним стріляючим у разі:

- появи людей, тварин і транспортних засобів на мішеневому полі, низьколітніх апаратів, вертольотів над районом стрільби;
- падіння снарядів (гранат) за межами безпечної зони або поблизу укриття, у якому перебувають люди та втрати зв'язку з укриттям;
- доповіді або подання встановленого сигналу з поста оточення про небезпеку продовження стрільби;
- підняття білого прапора (ВСП, ліхтарів) на командному пункті;
- виникнення пожежі на мішеневому полі та на території полігону;
- втрати орієнтування тими, хто стріляє.

Для негайного припинення вогню тими, хто стріляє, подається команда «Відбій», а також подається команда: «Стій! Припинити вогонь» ті, хто стріляє припиняють вогонь. Зброю розряджають. Зброю

дозволяється заряджати тільки на рубежі відкритого вогню. У вихідне положення стріляючі повертаються тільки за командою керівника стрільб.

Категорично забороняється:

- заряджати зброю бойовими та холостими набоями до сигналу «Вогонь» (команди керівника стрільб);
- направляти зброю на людей, у бік або в тил стрільбища незалежно від того, заряджена вона чи ні;
- відкривати вогонь: з несправної зброї, несправними боєприпасами або боєприпасами, які не передбачені табелями стрільби для цієї системи, за межі небезпечних напрямків стрільби, при піднятому білому прапорі на командному (дільничному) пункті та укриттях, у разі втрати зв'язку керівником стрільби;
- залишати будь-де заряджену зброю або передавати її іншим особам, залишати на вогневій позиції (місці для стрільб) індивідуальну зброю без команди керівника стрільби.

Вимоги безпеки при проведенні занять з прикладної фізичної підготовки

Під час проведення занять з прикладної фізичної підготовки на уроках і в позаурочний час учні користуються спеціальним спортивним одягом (спортивний костюм) та спортивним взуттям.

У спортивних спорудах слід мати медичну аптечку (на відкритих спортивних майданчиках – переносну аптечку) з набором медикаментів, перев'язувальних засобів і приладдя (до додатка 4).

Перед проведенням занять з подолання з подолання перешкод слід перевірити справність всіх елементів єдиної смуги перешкод.

Під час проведення занять узимку єдину смугу перешкод потрібно очистити від снігу та криги, посипати піском місця відштовхування та приземлення. Місця приземлення під час стрибків з високих перешкод необхідно підготувати (перекопувати та засипати піском або тирсою).

Під час проведення з основ самозахисту учитель зобов'язаний стежити за дотриманням послідовності, темпу та амплітуди виконання вправ учнями як у підготовчій, так і в основній частині, стежити за правильним виконанням прийомів страхування та самострахування, удари рукою, ногою, макетами ножів та пістолетів під час виконання рухів з партнером тільки позначати.

АНАЛІЗ УРОКУ

Аналіз уроку керівник навчального закладу, зазвичай, проводить з учителем (викладачем) індивідуально. Єдиних обов'язкових вимог до аналізу уроку не встановлено, але орієнтовно вони можуть бути такими:

- 1/ самооцінка (самоаналіз) уроку учителем (викладачем);
- 2/ оцінка керівником навчального закладу частин уроку: *вступної, основної, завершальної*;
- 3/ висновок про результативність заняття (відповідність цілей

уроку, кінцевим результатом);

4/ пропозиції щодо усунення виявлених недоліків і удосконалення при викладанні предмета «Захист Вітчизни»;

5/ рекомендації щодо підвищення методичної майстерності учителем (викладачем) предмета «Захист Вітчизни».

Елементи самостійності учителя (викладача) в побудові уроку не можуть вважатися недоліком, якщо він добився хорошої успішності з нової теми, високої дисципліни і організованості учнів.

Учителеві (викладачеві) предмета «Захист Вітчизни» доцільно проводити перевірку засвоєння знань не попереднього уроку, а раніше пройденого матеріалу з розділу, що вивчається.

Мета заняття, викладена в програмі, стосується учителя, він повинен вчитися складати навчальні завдання (загальні для всієї теми і приватні для конкретного заняття).

Учитель (викладач) задає завдання для самостійної роботи з розрахунку витрати часу на його виконання не більше **15-20 хвилин**.

Показником ефективності уроку виступають активність учнів, кількість їх самостійних навчальних дій, прояв пізнавальних інтересів, діловий настрій уроку, уміння учителем володіти класом.

Особливістю предмета «Захист Вітчизни» є його спрямованість на підготовку молоді до військової служби та виконання військових обов'язків у запасі, дій у надзвичайних ситуаціях. Об'єктами навчальних досягнень учнів є не тільки якісні знання навчального матеріалу, а й набуття практичних умінь і навичок з основ військової справи, цивільного захисту, медичних знань і першої допомоги.

Контроль з навчального предмета «Захист Вітчизни» характеризується об'єктивністю оцінювання кількісних та якісних показників, а саме:

- рівня засвоєння учнями знань з предмета під час усного чи письмового опитування, тестування;
- рівня вмінь застосування знання під час практичних занять, у ході яких учні виконують підготовчі вправи, початкові та навчальні вправи, прийоми та способи тактичних, вогневих дій та дій у надзвичайних ситуаціях;
- рівень володіння практичними вміннями та навичками, що виявляються під час виконання нормативів, контрольних вправ (занять).

Рівні навчальних досягнень та критерії оцінювання учнів:

- 12; якщо оцінка отримана за навчально-практичні заняття 12 балів, а за перший і другий семестри навчання не нижче за 9 балів;
- 11; якщо оцінка отримана за навчально-практичні заняття 11 балів, а за перший і другий семестри навчання не нижче за 8 балів;
- 10; якщо оцінка отримана за навчально-практичні заняття 10 балів, а за перший і другий семестри навчання не нижче за 7 балів;
- 9; якщо оцінка отримана за навчально-практичні заняття 9 балів, а за перший

- і другий семестри навчання не нижче за 6 балів;
- 8; якщо оцінка отримана за навчально-практичні заняття 8 балів, а за перший і другий семестри навчання не нижче за 5 балів;
 - 7; якщо оцінка отримана за навчально-практичні заняття 7 балів, а за перший і другий семестри навчання не нижче за 4 балів;
 - 6; якщо оцінка отримана за навчально-практичні заняття 6 балів, а за перший і другий семестри навчання не нижче за 3 балів;
 - 5; якщо оцінка отримана за навчально-практичні заняття 5 балів, а за перший і другий семестри навчання не нижче за 2 балів;
 - 4; якщо оцінка отримана за навчально-практичні заняття 4 балів, а за перший і другий семестри навчання не нижче за 2 балів;
 - 3; якщо оцінка отримана за навчально-практичні заняття 3 балів, а за перший і другий семестри навчання не нижче за 1 бал;
 - 2; якщо оцінка отримана за навчально-практичні заняття 2 балів, а за перший і другий семестри навчання не нижче за 1 бал;
 - 1; якщо оцінка отримана за навчально-практичні заняття 1 бал, а за перший і другий семестри навчання не нижче за 1 бал.

Залежно від етапу навчально-виховного процесу виокремлюють декілька видів педагогічного контролю, а саме:

- *вихідний (попередній)* призначається для встановлення готовності учня до оволодіння новим навчальним матеріалом, його проводять на початку навчального року, при цьому оцінюється рівень розвитку основних фізичних здібностей учнів;

- *поточний* – дозволяє оцінити діяльність учнів упродовж серії занять, поєднаних спільною темою (розділом) навчальної програми з предмета. Таким чином, учитель (викладач) оцінює діяльність учня під час розв'язання окремого навчального завдання. Сума таких оцінок дозволяє зробити певний висновок, що має вигляд оцінки за навчальний семестр;

- *підсумковий* – використовується для оцінки кінцевих результатів навчальної діяльності учня за певною темою (розділом) навчальної програми, його прикладами є оцінка за навчальне півріччя та навчальний рік.

Підсумкова за другий рік навчання з предмета визначаються, виходячи з оцінок за семестри другого року навчання і навчально-польових зборів (практичних занять у лікарняно-оздоровчому закладі);

- *терміновий (оперативний)* – спрямований на оцінку діяльності учнів під час окремого заняття, як правило, він використовується з метою перевірки учителем (викладачем) правильності планування змісту уроку і внесення, у разі потреби, необхідних корективів.

Деякі критерії для аналізу уроку з предмета:

- мотивація навчальної діяльності;
- загальна побудова уроку;
- готовність вчителя (викладача) до уроку,
- володіння матеріалом, який викладається;

- науковість і методика викладання матеріалу;
- зв'язок із сучасністю;
- патріотичне виховання в ході уроку;
- впровадження комп'ютерних графічно-інформаційних технологій;
- розвиток логічного мислення;
- логічні зв'язки матеріалу уроку з пройденим раніше матеріалом, з майбутнім уроком;
- упровадження статутних вимог, дисципліна учнів;
- насиченість уроку;
- знання, уміння, навички учнів;
- міжпредметні зв'язки;
- формування громадських і військових навичок;
- ефективність роботи помічників з числа учнів;
- нове на уроці;
- матеріальне забезпечення уроку;
- дотримання заходів безпеки,
- ефективність роботи помічників з числа учнів;
- нове на уроці;
- матеріальне забезпечення уроку;
- дотримання заходів безпеки;
- інші сторони уроку: особистий приклад, діловий настрій уроку, доброзичливість, тактовність без зниження вимогливості, елементи демократизму, створення проблемних ситуацій, облік індивідуальних якостей, постійний зворотний зв'язок, жива розгорнена бесіда, повідомлення учнів і та інше.

Учитель (викладач) при проведенні занять повинен враховувати також психологічні особливості людського сприйняття, а саме:

- сенс фраз, складених більше ніж з 13-и слів, зазвичай, не сприймаються, тому немає необхідності їх застосовувати;
- мову можна розуміти лише при її швидкості, що не перевищує 2-3 слова у секунду;
- фраза, яка вимовляється без паузи довше 5-6 секунд, перестає усвідомлюватися;
- дуже значний об'єм інформації збиває з пантелику, перешкоджає її логічній та змістовій розумовій переробці;
- пам'ять людини здатна зберегти до 90% з того, що людина робить, 50% з того, що вона бачить і 10% з того, що вона чує;
- учні сприймають лише 70% того, що розповідається, розуміють - 60%, в пам'яті ж у них залишається від 10 до 25%;
- активність сприйняття залежить від здатності інформації збудити у пам'яті людини спогади, що таяться;
- щоб слухач зміг сприйняти інформацію, яка йому надається, необхідно

- постійно повторювати провідні думки та положення;
- краще всього запам'ятовується остання частина інформації, дещо гірше – перша, тоді як середня найчастіше забувається;
 - надмірно збудовані вирази – смішать, банальні – дратують, помилкова лексика – налаштовує на іронію;
 - люди, зазвичай, перебільшують інформаційну цінність фактів, які підтверджують їх думки (припущення) та недооцінюють інформацію, що суперечить їм;
 - людина, яка стоїть, має психологічну перевагу над людиною, яка сидить, і чим менша аудиторія, тим ближче до людей має бути учитель (викладач).

Інструктивна записка для допомоги керівнику навчального закладу при контролі занять на робочому місці:

- місце проведення занять;
- тема, мета заняття;
- обладнання та матеріали;
- час, що відводиться;
- найменування робочого місця;
- базові поняття й терміни;
- форма проведення ;
- методи проведення;
- дії вчителя;
- дії учнів;
- нормативи;
- хід заняття (організаційний етап, тренування особового складу, актуалізація опорних знань та мотивація навчальної діяльності, вивчення нового матеріалу, узагальнення систематизація й контроль знань та вмінь учнів, підбиття підсумків занять, завдання на самопідготовку);
- допомога, керівництво;
- інше. / Додатки 1;2;3;4 /

Відповідно до Постанови Кабінету міністрів України від 30 листопада 2000 року № 1770 (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ України № 896 від 26 серпня 2009 року «Про затвердження положень про допризовну підготовку і про підготовку призовників з військово-технічних спеціальностей»).

... п.10. Керівник навчального закладу несе відповідальність за організацію та стан допризовної підготовки, військово-патріотичного виховання, створення і вдосконалення навчально-матеріальної бази, підготовку юнаків до навчально-польових зборів, зберігання озброєння, боєприпасів і військового майна.

Керівник навчального закладу:

- забезпечує виконання програми допризовної підготовки і створення безпечних умов навчання;
- виділяє приміщення і майданчики для проведення практичних занять з допризовної підготовки;
- видає накази про початок і закінчення навчання з допризовної підготовки, призначає командирів взводів та відділень, проведення занять з стрільби з малокаліберної гвинтівки;
- організує облік, зберігання, ремонт та списання озброєння, боєприпасів і військового майна відповідно до встановленого порядку, не менш як один раз на три місяці особисто перевіряє стан цієї роботи;
- контролює проведення занять викладачем допризовної підготовки, виносить на обговорення педагогічних рад не менш як один раз на рік питання щодо стану допризовної підготовки.

Керівнику навчального закладу необхідно знати, що на уроках і позакласних заходах з військово-патріотичного виховання стосунки між учнями й учителями (викладачами) предмета «Захист Вітчизни» будуються на основі вимог загальновійськових статутів Збройних Сил України в обсязі тем, розділів, які вивчаються.

АРКУШ СПОСТЕРЕЖЕННЯ УРОКУ

ПІБ _____

Предмет _____

Дата _____ Клас _____

Тема _____

Вимоги до діяльності вчителя		Вимоги до роботи учнів	
1. Початок уроку		1. Увага учнів на різних етапах уроку:	
		- на початку;	
		- усередині;	
		- наприкінці	
2. Повторення й перевірка знань		2. Активність учнів при опитуванні:	
		- при вивченні;	
		- при закріпленні	
3. Теоретичний рівень викладу:		3. Інтерес до теми	
- науковість;			
- логічність;			
- систематичність;			
- послідовність;			
- доступність			
4. Розкриття теми		4. Міцність :	
		- знань;	
		- умінь;	
		- навичок	
5. Відбір матеріалу		5. Самостійність суджень	
6. Організація уваги		6. Ставлення до вчителя	
7. Виховна сторона уроку		7. Культура праці	
8. Використання ТСО, наочності, дидактичного матеріалу		8. Мова	
9. Індивідуальний підхід		9. Запитання для вчителя	
10. Емоційність розповіді		10. Самоконтроль	
11. Педагогічний такт		11. Дисципліна:	
		- готовність до уроку;	
		- під час уроку;	
		- під час самостійної роботи	
		- під час пояснення	
		- під час задавання домашнього завдання;	
		- реакція на дзвінок	
12. Мова			
13. Розрахунок часу			
14. Організація самостійної роботи:			
- зміст;			
- методика			
15. Об'єктивність			
16. Домашня завдання			
17. Пропозиція й ради			
18. Думка учителя, що проводив урок			

СХЕМА СПОСТЕРЕЖЕНЬ УРОКУ

ПІБ _____

Предмет _____

Дата _____ Клас _____

Тема _____

Устаткування уроку	
Які засоби навчання використав учитель?	
Чи підготовлені наочні прилади й ТСО?	
Як підготовлена класна дошка?	
Тип і структура уроку	
Який тип уроку вибрано?	
Місце уроку в системі уроків цього розділу	
Як здійснювався зв'язок уроку з попереднім?	
Етапи уроку, їх послідовність, логічний зв'язок	
Відповідність структури типові уроку	
Як забезпечувалася цілісність і завершеність уроку?	
Зміст уроку	
Чи відповідає зміст програмі, завданням уроку?	
Формуванню яких знань, умінь, навичок сприяє урок	
Як здійснювалися міжпредметні зв'язки?	
З яким матеріалом учні працювали вперше, які знання, уміння й навички формувалися та закріплювалися на уроці?	
Як матеріал уроку сприяв розвитку творчих сил і здатностей учнів?	
Які загальнонавчальні й спеціальні вміння та навички розвивалися?	
Чи дотримувалися внутрішньо предметні зв'язки ?	
Чи сприяв зміст уроку розвитку інтересу до Навчання?	

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ

ПІБ учителя _____
 Предмет _____
 Дата _____ Клас _____
 Тема уроку _____

	Етапи уроку					
Швидкість рішення						
Кількість використуваних методів, їх змінюваність						
Кількість опитаних за урок:						
повні відповіді;						
неповні відповіді;						
неправильні відповіді						
Кількість поставлених учнями запитань як показник їхньої пізнавальної активності й інтересу до досліджуваного матеріалу						
Кількість бажаючих взяти участь в обговоренні питань, поставлених перед класом						
Кількість бажаючих унести доповнення, підкоректувати відповіді учнів, їхня діяльність						
Кількість відволікань учнів як показник негативного відношення до діяльності, уроку, теми						

Орієнтовний перелік медикаментів, перев'язувальних засобів і приладів для медичної аптечки кабінету

1. Аміаку розчин 10 % 40 мл - 1 флакон.
2. Бинт марлевий медичний нестерильний 10м х 5 см. – 2 упаковки.
3. Бинт марлевий медичний стерильний 10м х 5 см - 2 упаковки.
4. Болезаспокійливі засоби (анальгін, цитромон тощо) - 1 упаковка.
5. Борної кислоти розчин спиртовий 2 % (3 %) 10 (20) мл. – 1 флакон.
6. Брильянтового зеленого розчин спиртовий 1 % 15 (20) мл. - 1 флакон.
7. Вазелін 20 (25) г – 1 упаковка.
8. Валідол 0,06 № 10, таблетки - 1 упаковка.
9. Вата медична гігроскопічна стерильна 100г – 1 упаковка.
10. Джут кровоспинний гумовий - 1 штука.
11. Йоду розчин спиртовий 5 % 20 мл. – 1 флакон.
12. Лейкопластир 0,05 х 5 м - 1 штука.
13. Ножиці медичні – 1 штука.
14. Перекису водню розчин 3 % 25 (40) мл – 1 флакон.
15. Пінцет – 1 штука.
16. Пластир бактерицидний 2,3 х 7,2 см - 5 штук.
17. Серветки марлеві медичні стерильні - 2 упаковки.

Використана література

1. Мелецький В.М. Захист Вітчизни. Програма для 10-11 класів для загальноосвітніх закладів I-III ступенів /Мелецький В.М. та ін./.-Х.: «Ранок», 2010.
2. Єдинак Г.А., М.М. Клименко, В.М. Мисів. Навчальний предмет «Захист Вітчизни».- Кам'янець-Подільський: «ПП Мошак», 2004.
3. Кириченко О.В. Допризовна підготовка молоді.-Х.: Основа, 2008.
4. Бех І.Д. Виховання особистості.- К.: Либідь, 2003.
5. Міненко М.І. Захист Вітчизни.- Х.: «ФО-П Міненко», 2011.
6. Пашко К.О., Герасимів І.М., Щирба Ю.П., Фука М.М. Захист Вітчизни.- Тернопіль: «Астон», 2011.
7. Лелека В.М., Винограденко Е.В. Захист Вітчизни. Курс навчання юнаків. - Х.: Ранок, 2010.
8. Конотопенко Я.І., Томчук М.І., Тульчинський І.П., Шевченко В.В. «Допризовна підготовка» - К.: ВПОЛ, 1998.
9. Дятленко С.М., Ганчева В.І., Василенко С.Ю., Жевага С.І. Книга вчителя предмета «Захист Вітчизни».-Х.: Торсінг плюс, 2006.
10. Мелецький В.М., Добровольський В.В., Корж Є.П., Кравцов А.К. Х.: Захист Вітчизни. Тактична підготовка: навчально-методичний посібник.- Черкаси: ЧОПОПП, 2009.
11. Мязін В.Ф. Усі уроки до курсу «Захист Вітчизни». 10 клас - Х.: Основа, 2008.
12. Лаврук В.В. Відвідуємо урок: Робоча книга керівника школи. - К.: Шкільний світ, 2010.
13. Ковальчук В.І. Ефективний урок: Технологія, структура, аналіз – К.: Шкільний світ, 2011.

Видання підготовлено до друку та віддруковано
редакційно-видавничим відділом ЧОПОПШ
Зам. № 1206 Тираж 100 пр.
18003, Черкаси, вул. Бидгощська, 38/1